

MUISTISAIRAUDET

Terhi Koskell

MUISTISAIRAUDET

- Heikentää sekä muistia että muita tiedonkäsittelyn alueita, kuten kielellisiä toimintoja, näönvaraista hahmottamista ja toiminnanohjausta
- Etenevät muistisairaudet johtavat useimmiten muistin ja tiedonkäsittelyn dementia-asteiseen heikentymiseen
- Dementia
 - Tarkoittaa useamman kuin yhden kognitiivisen toiminnon heikentymistä aikaisempaan suoritustasoon nähden siinä määrin, että se heikentää itsenäistä selviytymistä jokapäiväisissä toimissa, työssä tai sosiaalisissa suhteissa.
 - Dementia on oireyhtymä, ei erillinen sairaus

<http://areena.yle.fi/1-3457538?autoplay=true>

<https://www.youtube.com/watch?v=U1iv-NcKhWU>

MUISTISAIRAUDET

- län myötä muistisairaudet lisääntyvät
 - Vuosittain etenevän muistisairauden diagnoosin saa yli 13 000 suomalaista
 - Kaikkiaan sairastuneita on Suomessa jo yli 120 000
 - Arvioiden mukaan joka kolmas yli 65-vuotias ilmoittaa kärsivänsä muistioireista
 - Työikäisillä on etenevä muistisairaus noin 7 000–10 000:lla
 - Hoidon yhteiskunnalliset kustannukset lähes miljardi euroa eli noin 10 000 euroa/sairastunut

MUISTISAIRAUDET SUOMESSA

Muistisairaiden määrä

120.000
henkilöä, jolla kognitiivisen toiminnan heikentyminen

(vrt. Jyväskylä
126.000 as.)

35.000
henkilöä muistisairautta sairastava henkilöä

(vrt. Vammala
35.000 as.)

114.000
keskeiväkeä tai vaikeaa muistisairautta sairastava henkilöä

(vrt. Kuopio
106.000 as.)

yhteensä 269.000 + 13.000/vuosi
(vrt. Kotajoki 13.000 as.)

Muistisairaiden osuus ikäluokittain

0,3 %
30–64-v.

4,2 %
65–74-v.

11,7 %
75–84-v.

35 %
yli 85-v.

Viekö muistisairaus oikeuden omannäköiseen elämään?

Saako ulkoilla?

Vieksäinen ulkoilu ei ole mahdollista valtaosalle asiakkaita 80 %:ssa ympärivuorokautisen hoivan yksiköissä

Saako vaikuttaa?

Palautuma palveluista kysytään useammin läheisiltä ja ammattilaisilta kuin asiakkailta itsestään

Saako tietoa?

Puollet sairastuneista ja omaisista kaiken, etteivät saa tietoa kuntoutuksesta

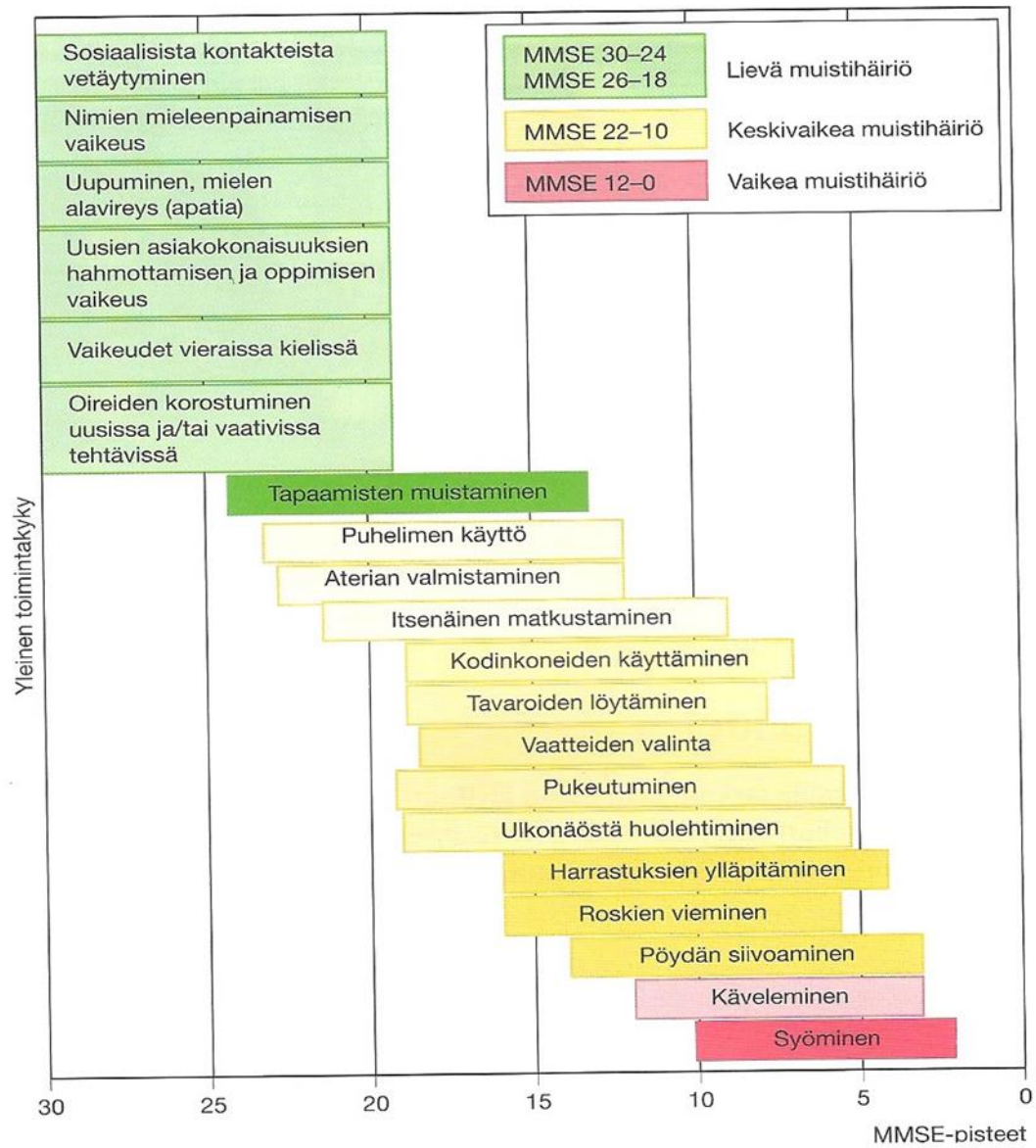
Lähteenä:
Vieläkömuistisairaus 2014
2014 - Kansallinen muistisairaus 2012
16, / Vuorokautishoivakeskukset 2014

Muistiliitto
Autetaan Lähtemällä eteen

ETENEVÄT MUISTISAIRAUDET

- Alzheimerin tauti
 - noin 60-70% muistisairauksista
- Vaskulaarinen muistisairaus
 - aivoverenkiertohäiriöistä johtuva
 - noin 15-20%
- Lewyn kappale -tauti
- Frontotemporaalinen muistisairaus
 - otsa-ohimolohkorappeumasta johtuva
- Parkinsonin tauti
 - voidaan laskea eteneviin muistisairauksiin sen aiheuttamien tiedonkäsittelyvaikeuksien vuoksi

Lähde: Jaatinen T.K.M. & Raudasoja J. 2017. Suomalaisen sairaudet. Sanoma Pro Oy.

*MMSE-pisteiden suhde yleiseen toimintakykyyn sekä vaikeusaste:
mitä vähemmän pisteitä potilas saa, sitä vaikeampia muistioireita ja toiminta-
kyvyn häiriöitä hänellä esiintyy*

ALZHEIMERINTAUTI

- Hitaasti etenevä aivojen rappeutumissairaus
 - Taudin kesto on keskimäärin 10 - 15 vuotta, mutta se voi vaihdella parista vuodesta yli 20 vuoteen
 - Alzheimerin taudin perimmäistä syytä ei tiedetä
 - Aivoissa tapahtuu tiettyjä mikroskooppisia muutoksia (niihin kertyy mm. amyloidia), jotka vaurioittavat hermoratoja ja aivosoluja heikentäen muistia ja tiedonkäsittelyä
 - Vaurio alkaa aivojen ohimolohkojen sisäosista leviten vuosien mittaan laajemmin aivokuorelle
 - Muistitoimintojen kannalta tärkeä, hermoimpulssien kulkuun tarvittava välittäjäaine, asetyylikoliini vähenee merkittävästi

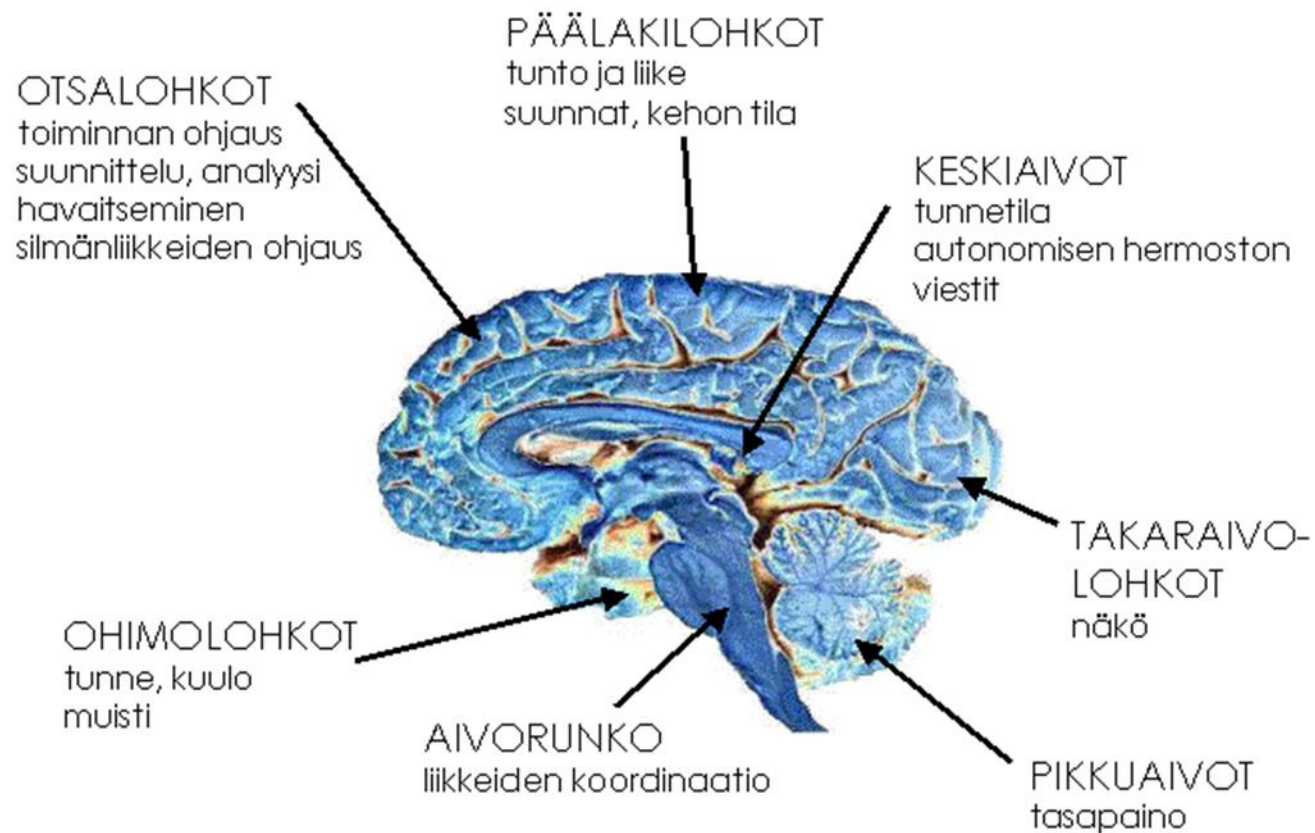

ALZHEIMERINTAUTI

- Riskitekijöitä ovat mm.
 - korkea ikä
 - alle 60-vuotiaana alkavista tapauksista 5-10 prosenttia periytyviä
 - kolesteroliaineenvaihduntaan liittyvä perinnöllinen ApoE4:n geeni, joka on noin kolmasosalla suomalaisista altistaa taudille
 - matala koulutustaso (alle 6 vuotta)
 - verenpaine tauti, korkea kolesteroli, sokeriaineenvaihdunnan häiriö ja aivoverenkiertohäiriöt
- Myös estrogeenin erittymisen vähenemisen merkitystä tutkitaan
- Tauti on harvinainen ennen 65. ikävuotta, mutta sen esiintyvyys lisääntyy iän myötä
- Yli 85-vuotiailla sitä esiintyy jo 15–20 prosentilla

Kuva 1 Aivoalueet ja liikkuminen

ALZHEIMERINTAUTI

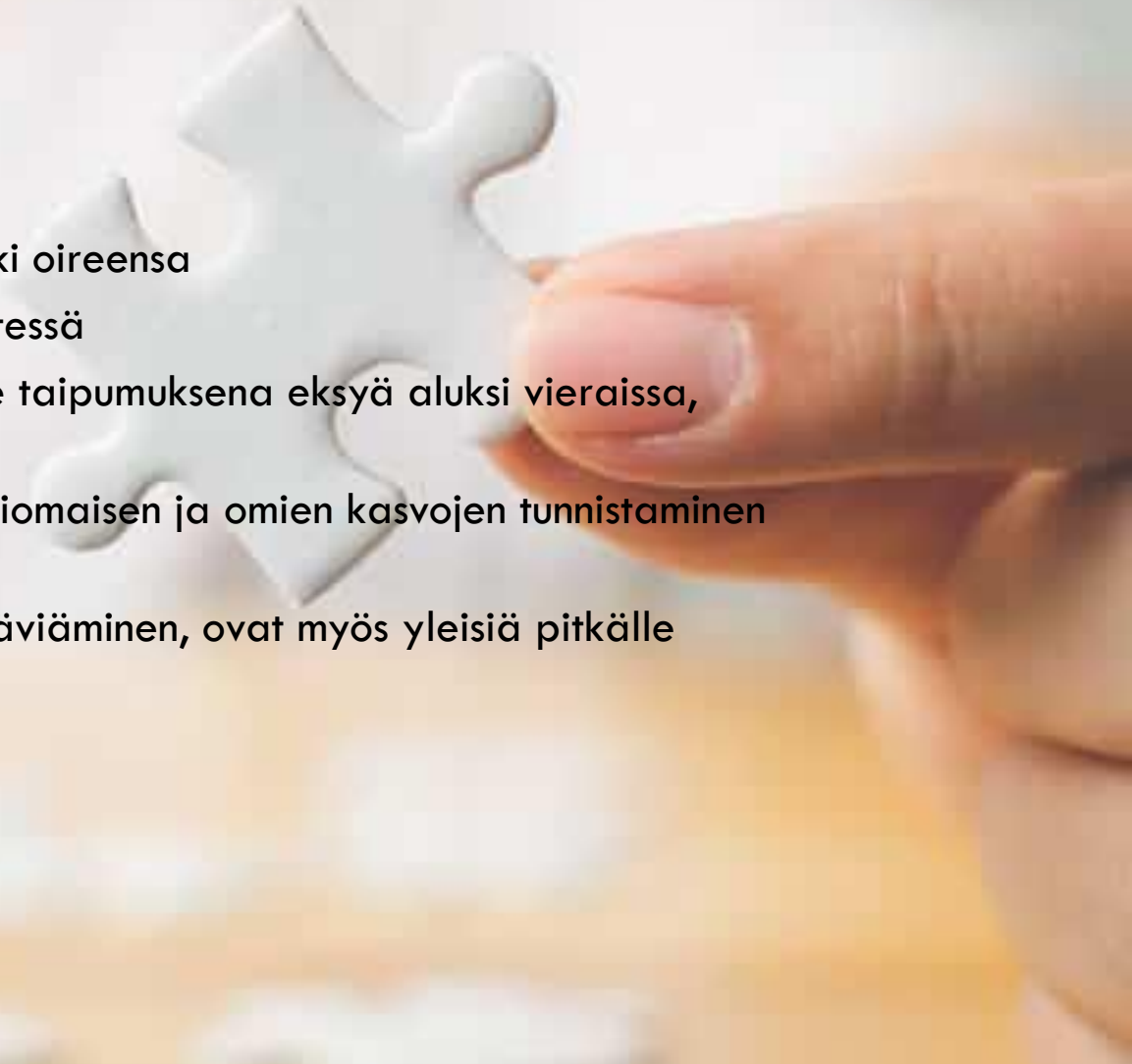
■ Oireet

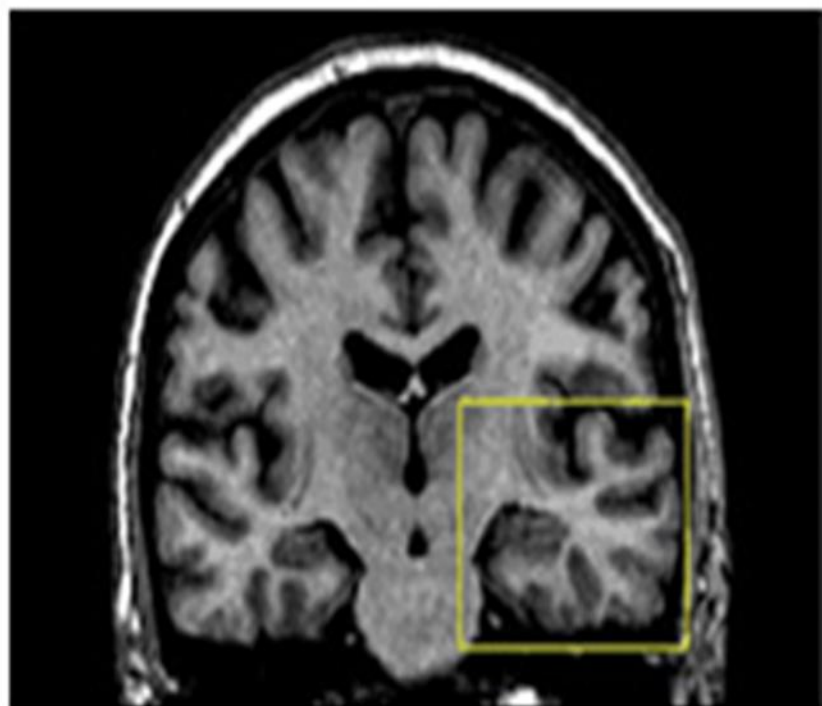
- Oireet ovat eteneviä
- Ensimmäinen oire on useimmiten muistin heikentyminen;
 - Vanhat asiat pysyvät muistissa pitkään ja uuden oppimiseen liittyy häiriöitä, tavarat “hukkuvat”, kaupassa käynti onnistuu vain tarkan ostoslistan avulla
- Toinen varhainen oire on toimintatapojen muuttuminen
 - Muistisairas ihminen voi esimerkiksi menettää entisen aktiivisuutensa
 - Usein muistisairas tiedostaa heikentyneen muistinsa tai toimintakykynsä - vetäytyy tämän vuoksi vähänkin monimutkaisimmista toiminnoista

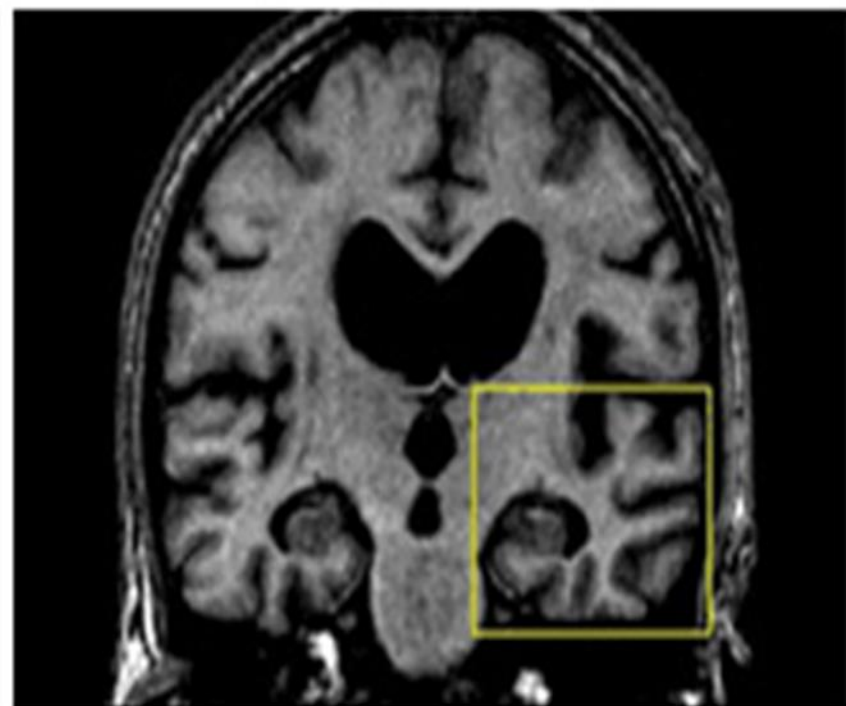
ALZHEIMERINTAUTI

- Alzheimerin tautiin liittyy monia erityisoireita
 - sairaudentunnottomuus, jolloin ihminen saattaa kieltää kaikki oireensa
 - kätevyyden heikkeneminen (apraksia) pahenee taudin edetessä
 - kyvyttömyys havaita ja tunnistaa esineitä (agnosia) ilmenee taipumuksena eksyä aluksi vieraissa, myöhemmin tutuissakin paikoissa
 - erittäin hankala oire on vaikeus tunnistaa kasvoja, myös lähiomaisen ja omien kasvojen tunnistaminen vaikeutuu
 - fyysiset oireet, laihtuminen, jäykistyminen ja kävelykyvyn häviäminen, ovat myös yleisiä pitkälle edenneessä Alzheimerin taudissa

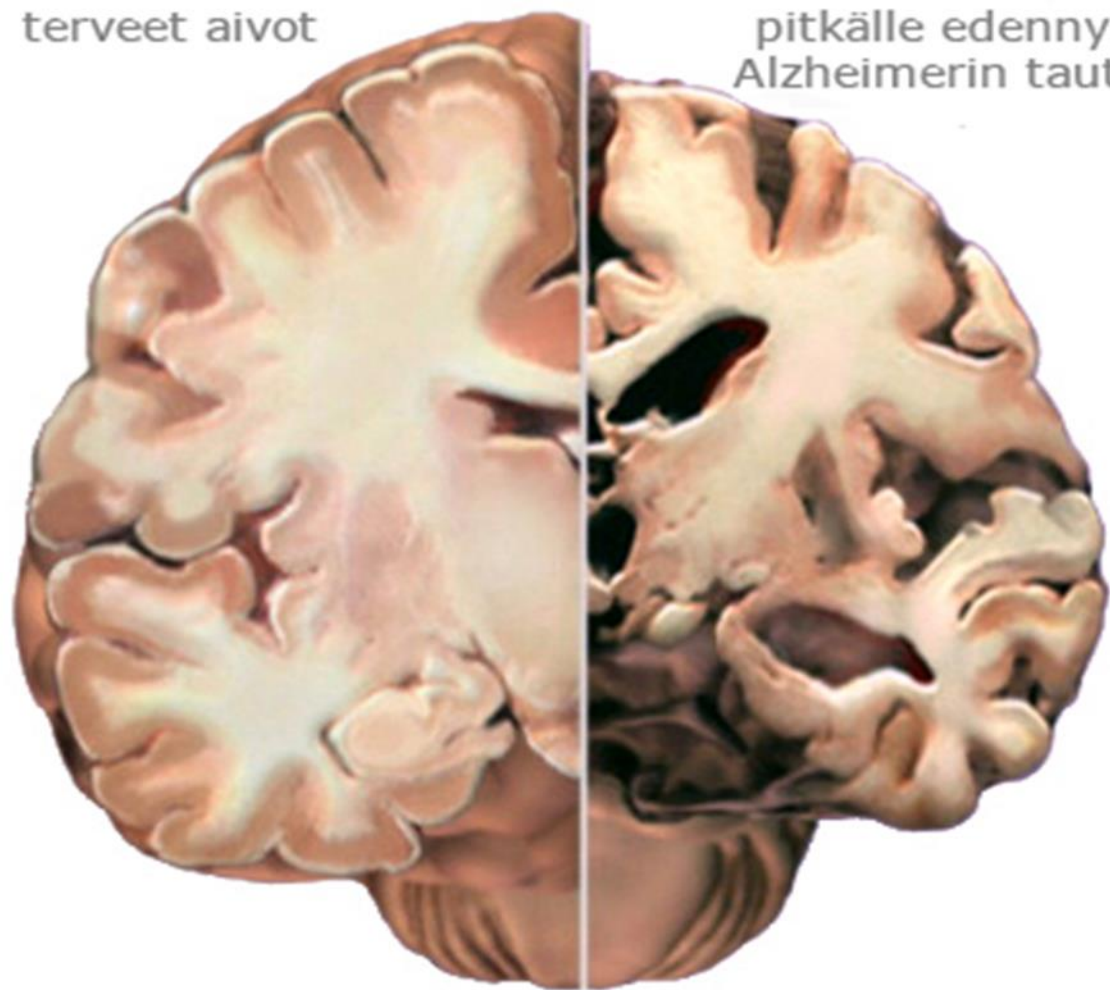

Normaalit aivot magneettikuvassa

Selvä aivojen hippokampuksen
surkastuminen Alzheimerin taudissa

terveet aivot

pitkälle edennyt
Alzheimerin tauti

VASKULAARINEN MUISTISAIRAUS

- Johtuu useimmiten aivojen pienten, syvällä sijaitsevien valtimoiden ja valkean aineen vaurioista
 - suurten aivoinfarktien aiheuttama dementoituminen on harvinaisempaa
- Riskitekijöitä ovat mm. verenpainetauti, sydämen rytmihäiriöt, erityisesti eteisvärinä, diabetes ja suvussa esiintyneet samanlaiset tapaukset
- Oireet:
 - ✓ alkavat useimmiten äkillisesti
 - ✓ kävelyhäiriö
 - ✓ todetaan usein jo taudin alkuvaiheessa, tyypillisiä ovat lyhyet töpöttävät askeleet
 - ✓ Toispuolihalvaus
 - ✓ näkökenttäpuutos
 - ✓ kielelliset puhehäiriöt
 - ✓ tahdonalaisten liikkeiden häiriöt
 - ✓ havaintotoimintojen häiriöt
 - ✓ puhehäiriöt ja nielemisvaikeudet ovat yleisiä
 - ✓ niihin liittyy usein pakkoitkua tai -naurua

VASKULAARINEN MUISTISAIRAUS

- Joskus todetaan Parkinsonin taudin oireita;
 - liikkeiden hitautta
 - jähmeyttä
 - vapinaa
- Persoonallisuuspiirteet säilyvät suhteellisen hyvin, ja ihminen on pitkään tietoinen sairaudestaan
- Usein vaskulaarista dementiaa sairastava ihminen kärsii masennuksesta
- Vaskulaarisessa dementiassa tila pahenee asteittain ja pahenemisvaiheen jälkeen sairastunut henkilö toipuu usein jonkin verran
- Muisti on säilynyt yleensä paremmin kuin Alzheimerin taudissa

LEWYN KAPPALE -TAUTI

- Saanut nimensä tässä taudissa havaittavien solunsisäisten muodostumien, Lewyn kappaleiden, mukaan
- Diagnoosi perustuu potilaan kliinisiin oireisiin ja aivojen patologiseen tutkimukseen (hermosolun sisäisten jyvästen, Lewyn kappaleiden esiintyminen aivokuorella ja –rungossa)
- Syy on tuntematon, sairaus on etenevä eikä parantavaa hoitoa ole
- Kliininen kuva on hyvin vaihteleva, mikä vaikeuttaa diagnoosin tekoa

LEWYN KAPPALE -TAUTI

■ Oireet

- henkilön kokemat hallusinaatiot
- yleensä toistuvat yksityiskohtaiset näköharhat
- Parkinsonin taudin kaltaiset oireet:
- jäykkyys, hitaus, kävelyhäiriö tai karkea lepovapina
- kognitiivisen tilan vaihtelu päivästä toiseen
- etenevä kognitiivinen heikentyminen, joka haittaa normaalia sosiaalista toimintakykyä
- huomattavaa jatkuvaa muistin heikentymistä ei välttämättä esiinny taudin alkuvaiheessa, mutta sitä ilmenee taudin edetessä
- tarkkaavaisuus ja vireystaso vaihtelevat
- selittämättömät kaatumiset, pyörtymiset, ohimenevät tajuttomuuskohtaukset
- lukemisen, laskemisen, hahmotuskyvyn ja kätevyyden heikentyminen

MUITA MUISTISAIRAUDEN AIHEUTTAJIA

■ Otsalohkodementia

- Alzheimerin taudin tavoin aivojen degeneratiivinen eli rappeutumissairaus

■ Cadasil

- harvinainen, perinnöllinen sairaus
- aiheuttaa valtimoiden seinämien sileiden lihassolujen tuhoutumista ja seinämän paksuntumista sekä suonien ahtautumista
- valtimomuutokset johtavat aivoverenkierron häiriöihin ja siten aiheuttavat kudostuhoa hermosoluissa

■ Creutzfeldt-Jakobin tauti

- harvinainen

■ Huntingtonin tauti

- Huntingtonin tauti on tavallisin periytyvä aivoja rappeuttava sairaus
- sitä aiheuttavaa geenivirhettä kantavia sukuja tunnetaan Suomessa n. 50

■ Hakolan tauti

- perinnöllinen ja harvinainen
- tavataan noin kahdella ihmisellä miljoonasta

MUISTISAIRAUKSIEN HOITO

- Tavoitteena kotihoito mahdollisimman pitkään
- Hoitomuodot
 - perussairauksien lääkehoito
 - ”muistioireiden” lääkehoito
 - käytösoireiden lääkkeetön hoito:
 - hoitoympäristö (turvallinen, rauhallinen, selkeä, hyväksyvä ilmapiiri)
 - vakiintunut päivärytmi (ruokailu, ulkoilu, nukkuminen)
 - päiväaikainen toiminta (lukeminen, musiikki, virikkeet, liikunta)
 - arkiaskareiden harjoittaminen (ruoanlaitto, siivous, pihatyöt)
 - elämykset ja erilaiset tapahtumat (eläin- ja lapsiystävät)
 - käytösoireiden lääkehoito

<https://www.youtube.com/watch?v=7FuUoo6iKiU> – Turvallinen ja aktiivinen arki

MUISTISAIRAUKSIEN HOITO

- Arkipäivän tukitoimet:

- turvallinen ympäristö (turvapuhelin, esteetön liikkuminen)
- avohoidon tukipalvelut (ateria- ja kuljetuspalvelu, kotisairaahoito)
- päivä- ja yösaaraala (intervallihoito)
- palveluasunnot ja ryhmäkodit
- edunvalvojan määrääminen

MUISTISAIRAAN ARVOSTAVA KOHTAAMINEN TUNTEVA-TOIMINTAMALLIN AVULLA

MUISTISAIRAUKSIEN LÄÄKEHOITO

1 Asetyylikoliiniesteraasin estäjät

- Tehostavat kolinergisen järjestelmän toimintaa:
 - Donepetsiili (Aricept®, Doneratio®)
 - Galantamiini (Reminyl®)
 - Rivastigmiini (Exelon®)
- Estävät aivojen asetyylikoliinin hajoamista tai lisäävät välittäjäaineen määrää aivoissa (asetyylikoliini huolehtii viestien välityksestä aivosolujen välillä)
- Käytetään lievän tai keskivaikean taudin hoidossa
- Eivät paranna tautia tai estä sen etenemistä, mutta parantavat potilaan tarkkaavaisuutta, keskittymiskykyä, yleistä suorituskykyä ja päivittäisistä toiminnoista selviytymistä

MUISTISAIRAUKSIEN LÄÄKEHOITO

2 Antiglutamaattilääkitys

- Vaikutus kohdistuu hermoston välittäjäaineeseen glutamaattiin, joka välittää viestejä aivoissa
- Memantiini (Ebixa®)
- Haittavaikutuksia:
 - Sekavuus
 - Aistiharhat
 - Ripuli
 - Päänsärky
 - Heitehuimaus

KÄYTÖSOIREIDEN HOITO

- Käyttöoireiden ensisijainen hoito on muistisairauden asianmukainen lääkehoito
- Psykykläkkeitä tarvitaan usein tilapäisesti masennusoireiden sekä vaikeimpien levottomuus- ja psykoosioireiden hoidossa, mutta moniin vaikeisiin oireisiin niistä ei ole apua
 - Oireita, joihin psykoosiläkkeet eivät auta, ovat muun muassa kuljeskelu, tavaroiden keräily ja kätkeminen, tarkoitukseton pukeutuminen ja riisuutuminen, huutelu, esineiden syöminen, hyperseksuaalisuus ja itsensä vahingoittaminen (raapiminen, hakkaaminen)
 - Vastetta voi arvioida luotettavammin noin kuukauden kuluttua psykykläkkeen käytön aloittamisesta

KÄYTÖSHÄIRIÖIDEN HOITO

- Psykenlääkkeiden osalta pyritään vain yhden valmisteen käyttöön
 - Bentsodiatsepiinit
 - diatsepaami Diapam®, Diazepam®, Stesolid®, loratsepaami Temesta®, oksatsepaami Oxepam®
 - Pieniä annoksia keskipitkävaikutteisia käytösoireiden lyhytaikaisessa hoidossa
 - Masennuslääkkeet
 - Sertraliini masennuksen hoidossa, Sertralin®, Zoloft®
 - Sitalopraami käytösoireiden hoidossa, Cipramil®, Sepram®, Citalopram Orion®, ja Citalopram Ratiopharm®

MUISTISAIRAUKSIEN LÄÄKEHOITO

➤ Psykoosilääkkeet

- Risperidoni vaikeiden käytösoireiden hoidossa
- Risperdal®
- Haloperidoli aggressiivisuuden hoidossa
- Serenase®
- saattavat lisätä aivoverenkierron häiriötä ja kuolleisuutta
- käytetään vain vaikeimpien psykoottisten oireiden ja levottomuutena tai aggressiivisuutena ilmenevien käytösoireiden lyhytaikaisessa hoidossa

➤ Elävä arkisto – Pitkät jäähyväiset

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/02/08/pitkat-jaahyvaiset-dokumentti-rakkaudesta-jota-dementiakaan-ei-poista>

LINKKEJÄ JA LÄHTEITÄ

- <https://youtu.be/yC4mTeqmVjo>
- <https://youtu.be/8HLEr-zP3fc>
- https://www.alz.org/brain_finnish/overview.asp
- <https://memocate.com/vuorovaikutus/kohti-parempaa-vuorovaikutusta/vinkkeja-camilla-lindholmilta/>
- <https://memocate.com/onko-sinullekin-kaynyt-nain/>
- Hujala N & Tiainen A-M. 2009. Lääkehoito lähihoitajan työssä. Edita.
- Käypä hoito –suositukset. 2021. Muistisairauksien diagnostiikka ja lääkehoito. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/naytaartikkeli/tunnus/hoi50044#T23>
- Nurminen M-L. 2003. Lääkehoidon ABC. WSOY.
- Ollila J, Hakkarainen T, Kan S & Lehtonen E. Uusin painos. Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen. Sanoma Pro.

